

¶ Anne-Marie Mai (red.). *Danske digtere i det 20. århundrede I-III*; bind 3 [Fra Kirsten Thorup til Christina Hesselholdt]. 664 s. København: Gads Forlag, 2000. ISBN 87-12-03301-4.

Danske digtere i det 20. århundrede er fjerde nyredigerede og nyskrevne version af værket, hvis første udgave udkom i 1951. Det er et stort og monumentalt værk, hvoraf bind 3 om perioden 1970-2000 nu foreligger i al sin tyngde. Bindet indeholder 5 dele: et forord med læsevejledning, 61 forfatterportrætter, en sammenfattende litteraturhistorisk artikel om perioden, en årstalsliste med oplysninger om hver forfatters liv og udgivelser samt et afsnit med litteraturhenvisninger. Bogen rundes af med et navne- og et værkregister.

Det fundamentale spørgsmål er selvfølgelig om man overhovedet kan og skal blande forfatter og værk sammen. *Danske digtere i det 20. århundredes* forudsætning er at det kan man, idet redaktøren Anne-Marie Mai, allerede i forordet gør opmærksom på at genren fra at have været forfatterportrættet nu er forfatterskabsportrættet. Men netop derfor er bogens titel "Danske digtere i det 20. århundrede" også falsk varedeklaration. Bogen burde retteligt hedde: "Danske forfatterskaber i det 20. århundrede", også selvom det ville betyde et brud i forhold til de tidligere udgavers titler. Forfatterskabsportrættene beskæftiger sig nemlig kun i forsvindende lille grad med forfatternes liv og levned, og når der nævnes personlige oplysninger bruges de for det meste ikke til noget i værkklæsningerne. Om Merete Pryds Helle oplyses det f.eks. at hun "lever sammen med digteren Morten Søndergaard, med hvem hun

har to børn” (s. 467), en oplysning der fremkommer og fremstår umotiveret og overflødig og derfor heller ikke (kan) anvendes til noget.

I forordet fortæller Mai at hun har givet skribenterne frie hænder til på subjektiv vis at udfylde forfatterportrættet:

værket, teksterne, er det centrale, og den enkelte skribent kan anlægge fokus og prioriteringer alt efter forfatterskabets karakter og skribentens opfattelse af forfatterskabet, perioden og forholdet mellem liv og værk. Det har været ideen, at den enkelte skribent lader sin tilgang til værkerne og perioden virke sammen forfatterskabsportrættets genre. (s. 7)

Det er bredt og blødt formuleret, men portrætterne i *Danske digtere i det 20. århundrede* afslører tydeligt at det alligevel er vanskeligt for de fleste af skribenterne at håndtere blandingen af liv og værk, hvad Mai da også har indrømmet i et interview.¹ Og derfor - eller måske fordi de finder at de personlige oplysninger rent faktisk ikke kan bruges til noget - har næsten alle portrættørerne valgt at koncentrere sig om værkanalysen, men som jeg skal vise går det også her mange steder galt. Mai skriver ligeledes i forordet at “det enkelte forfatterskabsportræt giver en karakteristisk af et forfatterskabs temaer, former og kontekster” (s. 8), idet hovedparten af artiklerne dog i virkeligheden former sig som solidariske, kommenterende og kronologiske referater af værkerne, suppleret med (af og til fyldige) citater. Denne “medlæsende” læsemåde skal jeg i det følgende vende tilbage til flere gange.

Et sammenlignende eksempel: Dan Turèll og Solvej Balle
Ovenstående tendens til medlæsning bliver tydelig når man

¹ Anne-Marie Mai: “Opgaven består jo i forene forfatterportrættet med den litteraturhistoriske artikel, og det har været ganske vanskeligt for skribenterne. Næsten ingen har fundet opgaven let. De unge er jo vant poststrukturalisme, til at ‘forfatteren er død’, opgået i sit værk, og hvordan forvalte forfatterskabsportrætter på den baggrund? De er fremragende tekstlæsere, men ikke vant til den genre der kræves her” (*Information*, d. 20. januar 2000).

sammenligner artiklerne om de omfangsrige med de små (og nyeste) forfatterskaber. Når de omfangsrige forfatterskaber omtales, er portrættøren nødt til at hente det væsentlige ud, at lave en syntese af forfatterskabets temaer. En godt eksempel er Anne Bobergs artikel om Dan Turèlls produktion på 87 bøger m.m. Med et falkeblik, der overskuer hele værket men samtidig med sans for detaljen, fremhæver Boberg "rytmen" som det centrale i Turèlls digtning. Til overflod lykkes det Boberg at tilføje portrættet relevante personlige oplysninger og indsætte det i en litterær kontekst, hvor eneste minus er de vel lange citater. Modstykket til dette portræt af et stort og vidtfavnende forfatterskab er Dan Ringgaards portræt af Solvej Balle, hvis forfatterskab består af 4 bøger. Bortset fra den indledende spalte er Ringgaards artikel et næsten kronologisk kommenteret referat af bøgerne, suppleret med mange citater. Fordelingen er også skæv: *Lyrefugl* får to spalter og *Eller* behandles samlet og får ligeledes to spalter, mens balancen brydes totalt, når *Ifølge loven* skal omtales. Afsnittet om denne bog indledes med to spalter, hvorefter den første beretning "§1" får tolv spalter (6 sider), og de få spredte litteraturvidenskabelige henvisninger vejer slet ikke denne overvægt op. Som sagt må denne skævhed skyldes omfanget af de portrætterede forfatterskaber, hvor de store nødvendiggør en synteseagtig fremstilling, mens de små tydeligvis lægger op til kommenterende medlæsning af de enkelte værke. Andre eksempler på mindre og nyere forfatterskaber der næsten slavisk kronologisk gennemgås bog for bog er Helle Helle og Christina Hesselholdt.

Konteksten

Mai skriver ganske vist i indledningen at det enkelte forfatterskabsportræt kan læses selvstændigt, men som læser savner man ofte - og har brug for - den "kontekst" som er anført i ovenstående citat fra Mais forord. Kun få forfattere sættes som f.eks. den allerede omtalte Dan Turèll ind i en teksthistorisk sammenhæng, det gælder f.eks. Ole Lund Kirkegaard, Bo Green Jensen og T.S. Høeg. Artiklerne kommer derfor ofte til at stå som små øer, der lukker sig om sig selv. Konteksten, det

være sig f.eks. den litteraturhistoriske eller samfundsmæssige, ofres til fordel for de meget tekstnære analyser. Der er naturligvis den opsamlende oversigtsartikel, men portrætterne mangler alligevel den (kon)tekstuelle dimension, der umiddelbart og uden gennemlæsning af den lange oversigtsartikel kunne gøre dem både mere imødekommende og brugbare. Blandingen af detaljeret nærlæsning og kontekst ses for sjældent.

Solidariske læsninger

Portrættørerne har ud over den refererende tendens også en tendens til at læse "deres" forfatter med de solidariske briller på. En markant undtagelse er Peter Høeg-portrættet, som jeg om lidt vender tilbage til. F.eks. læses både Carsten Jensen og Ib Michael solidarisk og medløbende af Erik Svendsen. Tilsyneladende ser Svendsen helt bort fra Frits Andersens artikel i *Kritik*, der ellers er nævnt i litteraturhenviisningerne.¹ Heri pilles Jensens to rejseberetninger nemlig på afslørende vis fuldstændig fra hinanden. Og hvis Lars Bukdahl havde fået tildelt Ib Michael, så var der nok kommet helt andre boller på portrætsuppen. Ebbe Kløvedal Reich læses også solidarisk af Knud Bjarne Gjesing, men Kløvedals okkulte mix af grundtvigianisme, nyromantisk mytologi og tungetale behandles alt for ukritisk. Yderligere en læsemåde, som dog er at foretrække frem for den solidariske, er den pædagogiske læsning som forklarer og demonstrerer. Det gælder f.eks. Johs. Nørregaard Frandsens artikler om Knud Sørensen, Arthur Krasilnikoff og Vibeke Grønfeldt. Helt for sig selv står Lars Bukdahls portrætter, som er fändenivoldske, men som læseren kan finde lindring ved blandt alle de tørre referat-portrætter. Anne-Marie Mai siger i et interview at hun har forsøgt at parre forfatter og portrættør, så de "klinger sammen",² men derved undgås de kritiske læsninger, og det ender i læsninger der stryger forfatteren med hårene.

En undtagelse fra ovenstående er Per Stounbjergs meget kritiske

¹ Artiklen hedder "En følsom rejsende" og står i *Kritik*, nr. 132, 1998, s. 1-10.

² *Information*, d. 20. januar 2000.

artikel om Peter Høeg som samtidig er den eneste artikel der for alvor går i clinch med sin forfatter. Dette er for så vidt helt sin i orden, men det er dog højst besynderligt at Høeg som den eneste af de 61 portrætterede udsættes for så massiv en kritik. Som omtalt ovenfor er der andre der kalder på en kritisk læsning, ja principielt set kalder alle naturligvis på en kritisk læsning. Miseren opstår fordi forfatter og portrættør skal "klinge sammen" i harmoni, men også fordi *Danske digtere i det 20. århundrede* lægger vægt på det formelle, jvf. Mais forsøg i oversigtsartiklen på at karakterisere hele perioden som "det formelle gennembrud", hvorved al politik, etik og samfundskritik udblændes eller nedtones. I den efterfølgende debat blev *Danske digtere i det 20. århundrede* af flere kritiseret for netop at lægge vægt på det formelle, skrifttematik etc., og ligeledes blev *Danske digtere i det 20. århundrede* klandret for ikke at forholde sig til den udadvendte postkolonialistiske litteraturteori.¹ Det er da også betegnende for Mais ide om det formelle at hun ganske vist finder denne interesse for det formelle hos halvfjerdsforfatterne, men kun hos "den mest interessante del af halvfjerdsforfattergarden" (s. 536). Den mest interessante del er åbenbart den der ikke er inficeret så meget med politik og samfundskritik at det gør noget. Væk med al det politiske som ellers par excellence kendetegnede halvfjerdsforfatterne. Og rettet mod de indadvendte skriftorienterede 90er-forfattere har Kristen Bjørnkjær fremført en kritik der også gælder hele formalismetanken i *Danske digtere i det 20. århundrede*.² I samme kritiske boldgade befinder Erik Skyum-Nielsen sig i sin artikel om Merete Torp, hvor han advarer mod faren

¹ Litteraturkritikeren Hans Hauge fremførte kritikken i artiklen 'Lad dog verden begynde' i *Information* d. 28.10.2000.

² Den 14. oktober 2000 skrev Bjørnkjær i *Information* om de nyeste forfattere: "Om livet som sådan har ingen af dem hørt - eller bevarer det som en hemmelighed, hvis de har". Og i en debat arrangeret af *Information*, der lagde mest spalteplass til kritikken af *Danske digtere i det 20. århundrede* sagde Kristen Bjørnkjær: "Tag ti forskellige digte fra 90'erne, og du vil have svært ved at se, hvem der har skrevet hvad. De er allesammen paniske for at det de skriver skal betyde noget uden for sproget, og det opvurderer du (i.e. Anne-Marie Mai, AB) - men den slags keder mig! Jeg vil hellere læse Morten Sabroe eller Jan Sonnergaard, jeg vil hellere læse noget, der har noget med mig at gøre" (*Information*, d. 21. oktober 2000).

for at “tanken via metapoetisk selvbevidsthed bemægtiger sig digtets hele verden og suspenderer dialektikken mellem kunst og liv” (s. 319). Samme Erik Skyum-Nielsen har også i en leder i *Information* langet ud efter *Danske digtere i det 20. århundredes* skribenter som forsigtigt viger tilbage “for at forbinde læsning af litteratur med egen livserfaring”.¹ Anne-Marie Mai og den *Danske digtere i det 20. århundrede*-tilknyttede Jon Helt Haarder har taget kraftigt til genmæle i interviews og på bogens polemiske hjemmeside.²

Selvom de fleste portrættører som sagt forfalder til en kronologisk og medlæsende stil, så kan læseren alligevel af og til finde et par guldkorn i form af præcise iagttagelser og en god sammenfattende konklusion. Det gælder f.eks. Frederik Stjernfeldt der hos Bent Vinn Nielsen fremlæser den på en gang moralske og kulturradikalisme-kritiserende pointe “at man skal opføre sig ordentligt”. Og i artiklen af Marianne Ping Huang om Jens-Martin Eriksen beskrives forfatterskabet som “udadrettet anfægtelse og indadvendt modernisme” (faktisk henviser Marianne Ping Huang dog til en karakteristik som Søren Schou har givet). Men der er langt mellem snapsene og læseren skal først igennem en ørkenvandring af tekstnære medlæsninger.

Billedsiden

Danske digtere i det 20. århundrede er prydet med mange ofte helsides (portræt)fotos. Her var der en mulighed, som ganske vist er risikabel, men portrætgenren synes pr. definition risikabel og fyldt med faldgruber, for at sige noget om forfatteren, men kun en skribent tør binde af med sådan et forsøg, nemlig Marie Lund Klujeff, der i artiklen om Kirsten Hamann med indlagt foto på udmærket vis får sagt noget om billeder, forfatter-image og fiktioner. Det kunne være interessant at vide om og i givet fald hvorledes billedredaktøren har arbejdet sammen med portrættørerne. Enkelte artikler er forsynet med fotos, der kommenterer artiklen, f.eks. er artiklen om Lars Bukdahl forsynet med

¹ Her citeret efter *Information*, d. 21. oktober 2000.

² www.danskedigtere.sdu.dk

et foto af ham gængende og sprællende, hvad der er en god karakteristik af den livlige og sprudlende forfatter/anmelder. Artiklen om Peter Høeg er forsynet med to billeder, på det første er den dansende Høeg fanget i en abelignende positur, mens han på det andet er "fotogen" som der står i de noget ironiske personlige oplysninger om ham. Begge billeder understreger skribentens holdning til Høeg.

Hvem er (ikke) med?

Danske digtere i det 20. århundrede er naturligvis ikke noget autoriseret værk, men det udstråler alligevel en autoritet og derfor er det vigtigt at se på hvem der er med og hvem der ikke er med - og hvad de sidstnævnte angår kan man ikke som undskyldning pege på at en række af de forfattere der ikke har fået et selvstændigt portræt, er omtalt i den litteraturhistoriske oversigt. I forordet gør Mai desværre ikke rede for udvælgelseskriterierne. Hun fortæller kun at hun har sat udvælgelsen til offentlig debat på blandt andet projektets hjemmeside. Dog nævner hun at udgangspunktet har været at vise "mangfoldigheden i dansk litteratur" (s. 7). Dertil kommer to bemærkninger fra Mai i et interview, hvor hun giver til kende at man i *Danske digtere i det 20. århundrede* skal kunne finde de forfattere der bruges meget i undervisningen og at det skal være den bedste litteratur.¹ På denne baggrund kan man diskutere udvælgelsen, og det umiddelbart mest iøjnefaldende er da at Jan Sonnergaard ikke er med. Da *Danske digtere i det 20. århundrede* blev skrevet havde han ganske vist kun udgivet *Radiator*, men både qua form og indhold gjorde den ham til en aldeles oplagt kandidat.² Men der blev altså ikke plads til ham i *Danske digtere i det 20. århundrede*, som ellers skulle vise "mangfoldigheden i dansk litteratur". Det er også besynderligt at Benn Q. Holm ikke er med. Af skønlitterære værker

¹ *Information*, d. 20. januar 2000. Mai siger samtidig i interviewet at det er umuligt at udpege den bedste litteratur.

² I en debat arrangeret af *Information* anerkender Mai faktisk at "Sonnergaard har en fremtrædende plads i skildringen af, hvad der er sket indenfor novellegenren i de sidste 30 år" (*Information*, d. 21. oktober 2000). Jeg tilføjer at Jan Sonnergaard er med i Gads *Danske forfatterleksikon - Litteraturens stemmer* fra 1999.

havde han på udgivelsestidspunktet skrevet 4 romaner (Merete Torp er med på baggrund af to tynde digtsamlinger), der ligesom Sonnergaard med eksperimenterende fortælletekniske former tager de sidste tiår i århundredet på kornet. Mai vier endda Holm pæn opmærksomhed i oversigtsartiklen.¹ En anden oplagt kandidat var Morten Sabroe. Disse "åbne" og samfundsendagerede forfattere kunne samtidig have fungeret som modvægt til alle de "lukkede" skrifttematiske forfatterskaber. Også Ida Jessen kunne *Danske digtere i det 20. århundrede* med fordel have givet en selvstændig artikel, og for at få plads kunne man have udeladt Lars Bukdahl og Carsten Jensen. Lars Bukdahl er åbenlyst mere med pga. sin anmeldervirksomhed end de skønlitterære værker, og om Carsten Jensen står der endda i artiklen i *Danske digtere i det 20. århundrede* at han "indskriver sig i den danske litteraturhistorie uden at forankre forfatterskabet i fiktive tekster" (s. 348). Til overflod har Carsten Jensen selv tilstået at hans to romaner "ikke er særlig vellykkede".²

Det problematiske portræt

Danske digtere i det 20. århundrede fremviser kun meget få faktuelle fejl. Jeg er selv kun stødt på to: på side 382 står der at Lars Bukdahl skrev sit første udkast til radiatorens litteraturhistorie i *Standard* nr. 5 1977, men det var faktisk 1997. På side 478 kaldes Hans Flemming Hilt for børne- og ungdomsbogsforfatter, men hans *Andy Maximus* og *Tændstikmanden* hører absolut til i voksenbogs-kategorien. Det bør også nævnes at det er uheldigt at der ofte ikke er en note om kilden, når der henvises til et interview eller en artikel. Sådant en note ødelægger ikke læsningen, og et noteapparat hører vel også til i en bog der ellers for det meste er skrevet i et videnskabeligt og akademisk tonefald.

Anne-Marie Mais fyldige og informationstøtte periodeoversigt er prisværdig, men tilsyneladende har ideen om det formelle haft for stor indflydelse på udvalget og vægtningen af forfatterskaberne. Men ellers er det jo *Danske digtere i det 20. århundredes* hovedopgave at levere for-

¹ I *Københavnerromaner* red. af Marianne Barlyng og Søren Schou (Borgen 1996) gives der en gedigen litteraturteoretisk analyse af Benn Q. Holms *Mørk* (1995).

² Interview i *Politiken*, d. 20.11.1999.

fatter(skabs)portrætter, og her vil jeg citere Paal-Helge Haugen der indleder sit portræt af Christina Hesselholdt med at påpege det risikable i at forsøge at efterspore “et sæt oprindelige, personlige brændpunkter i et forfatterskab” (s. 522). Haugen har ret i at det er en gammeldags og romantisk forestilling, og man kan tilføje at selvom tanken er sejlivet og fortsat findes, så må nykritikken tilskrives æren (eller skylden, om man vil) for at forfatteren ikke længere står i centrum for litteraturvidenskaben. Hvad man i et forfatterskabsportræt derfor bør efterstræbe, er at lede efter de kendetegnende temaer i forfatterskabet, mens man i øvrigt er ligeglad med om temaerne har en personlig baggrund, for sådan en viden gør i de fleste tilfælde læsningen hverken bedre eller dårligere.

I de vellykkede artikler i *Danske digtere i det 20. århundrede* formår portrættøren på eksemplarisk vis at uddrage og kritisk præsentere de temaer som bestemmer forfatterskabet eller perioderne i et forfatterskab. Og med eksemplarisk mener jeg som ordet siger at skribenten hiver kendetegnende steder (temaer) frem fra et forfatterskab og fremstiller dem i en synteseagtig form samt sætter de karakteristiske temaer, og hele forfatterskabet hvis det er konsistent, ind i en større tekstuel og/eller samfundsmæssig sammenhæng. Denne kunst besidder ikke alle skribenter i *Danske digtere i det 20. århundrede*, hvoraf flere - og overraskende nok især dem der ellers har fået tildelt de mindre og overskuelige forfatterskaber - forfalder til den lettere løsning samtidigt at referere og kommentere værkerne eller udvalgte værker, hvad der dog resulterer i kronologiske medlæsninger.

I forordet til *Danske digtere i det 20. århundrede* oplyses det at ph.d.-stipendiat Jon Helt Haarder er tilknyttet udgivelsen med sit projekt der undersøger forfatterportrættet som genre. Det er en god ide, for som jeg har påvist ovenfor viser *Danske digtere i det 20. århundrede* at forfatter(skabs)portrættet er en vanskelig genre.

Anders Bay, Rijksuniversiteit Groningen